

ПРИКМЕТНИК

частина мови, вказує на ознаку предмета
відповідає на питання **який? чий?**
у реченні - **другорядний член**

ЯКИЙ? добрий
ЯКА? жовта
ЯКЕ? гаряче
ЯКІ? залізні

ЧИЙ? материн
ЧИЯ? батькова
ЧИЄ? братове
ЧИЇ? сестрині

прикметники змінюються

за відмінками

за числами

за родами

© ВСІ АВТОРСЬКІ ПРАВА ЗАХИЩЕНО

ВИДАВНИЦТВО "СЛОВОХ". З ПИТАНЬ ПРАВДАННЯ ТАБЛИЦЬ ЗВЕРТАЙТЕСЯ ЗА ТЕЛ.(044) 550-7171, 554-2677

Прикметник як частина мови

Наше повсякденне мовлення та письмо не може існувати без прикметників. Їх ми використовуємо чи не в кожному реченні. Назвати ознаку предмета чи приналежність комусь можна лише за допомогою прикметника. Тому ознайомтеся з правилами, наведеними нижче, і запам'ятайте морфологічні ознаки прикметника та розряди прикметників за значенням

Прикметник – це частина мови, що виражає ознаку предмета і відповідає на питання **який? чий?** (зелений, мудрий, сміливий).

Прикметники виражають ознаку:

- запаху (п'яний, запашний);
- кольору (білий, зелений);
- віку (старенький, давній);
- розміру (величезний, середній);
- матеріалу (діамантовий, дерев'яний);
- якості (твердий, гнучкий);
- приналежності (зятів, сестрин);
- простору (далекий, близький);
- часу (ранній, вчорашній);
- внутрішні властивості (добрий, щедрий);
- зовнішні прикмети (смагливий, чепурний);
- ознаки за відношенням до місця (міський, районний).

СИНТАКСИЧНІ ОЗНАКИ ПРИКМЕТНИКА

У реченні прикметник найчастіше виступає як означення, що є його основною синтаксичною роллю. Наприклад: *Над лісом раптом запанувала абсолютна тиша* (прикметник абсолютна – означення).

Значно рідше прикметник виступає як іменна частина складеного присудка (*Яка важка у вічності хода!* (Л. Костенко)).

РОЗРЯДИ ПРИКМЕТНИКА ЗА ЗНАЧЕННЯМ

Прикметники поділяються на:

1. Якісні – відносні – присвійні.
  2. Повні – короткі.
-

ЯКІСНІ, ВІДНОСНІ І ПРИСВІЙНІ ПРИКМЕТНИКИ

За характером ознаки, яку вони виражають, морфологічними і словотворчими особливостями прикметники поділяються на *якісні, відносні і присвійні*:

- якісні – велика, духмяне, опуклий, гарячі;
- відносні – дерев'яні, військова, приміський;
- присвійні – сестрин, вчителів, заяча, мамин.

Виділяються також проміжні групи прикметників, що поєднують присвійне і відносне значення:

- присвійно-якісні – ластів'яче, дівоча, орлиний;
  - відносно-якісні – творчий, срібна, вишневе.
-

ЯКІСНІ ПРИКМЕТНИКИ

Якісні прикметники виражають такі ознаки предмета, що можуть виявлятися більшою чи меншою мірою (*хоробрий, теплий, довгий*).

Найголовнішою граматичною ознакою якісних прикметників є їх здатність утворювати форми ступенів порівняння.

Граматичні ознаки, що відрізняють якісні прикметники від присвійних:

- приєднують прислівник із значенням міри або ступеня вияву ознаки (мало, надто, надзвичайно, трохи): відомий – трохи відомий, мало відомий;
  - вступають у антонімічні відношення: свіжий – черствий, великий – малий;
  - утворюють якісно-означальні прислівники або іменники з узагальненим значенням прикмети: чуйний – чуйно; добрий – добро;
  - утворюють ступені порівняння: білий – біліший, найбіліший
  - за допомогою суфіксів зменшеності і збільшеності та префікса пре- утворюють похідні прикметники: тонкий – тонесенький, тонюсінький; здоровий – прездоровий;
  - окремі прикметники можуть мати коротку форму (ясен, весел, певен).
-
-

ВІДНОСНІ ПРИКМЕТНИКИ

Відносні прикметники виражають ознаку предмета опосередковано – через відношення до іншого предмета, явища, дії або стану (*туманний ранок, працьовита людина, земляний вал*).

Відносні прикметники виражають ознаки:

- за призначенням предмета (*підйомний кран, читальна зала*);
  - за належністю організації чи установі (*міська адміністрація, військова частина*);
  - за матеріалом (*дерев'яний будинок, залізні двері*);
  - за просторовими і часовими ознаками (*прикордонний край, приміський вокзал*);
  - за відношенням до вимірів предметів (*п'ятипроцентна позика, сорокаградусний мороз*).
-
-

ПРИСВІЙНІ ПРИКМЕТНИКИ

Присвійні прикметники вказують на належність предмета кому-небудь і відповідають на питання чий? чия? чиє?

Найчастіше присвійні прикметники виражають *належність предмета певній людині або (рідше) тварині* (*мамина казка, Сергіїва шапка, собача шкіра*). Але інколи, у випадку уособлення неживих предметів, можуть вживатися прикметники з присвійним значенням, похідні і від назв неістот (*сонячна мати-земля*).

Присвійні прикметники творяться:

- від назв людей за допомогою суфіксів -ів (їв), -ин (-їн): товаришів, Сергіїв, братів;

- від назв тварин за допомогою суфіксів -ач (-ий), -яч (ий), ин (-ий), ін (-ий): орлине крило, заячий хвіст;
- в деяких прикметниках, похідних від назв тварин, виступають суфікси -ин, -їв: зозулине дитя, соловейкова пісня.

Присвійні прикметники, утворені від назв людей, у називному і знахідному відмінках мають коротку форму (*Павлів, синів, батьків*), а прикметники, похідні від назв тварин, мають повну форму (*собачий, коров'ячий*).

Вживаючись у переносному значенні, відносні і присвійні прикметники можуть переходити в розряд якісних: *срібний перстень (відн.) – срібний голос (якісн.)*

ПРИСВІЙНО-ВІДНОСНІ ПРИКМЕТНИКИ

На відміну від присвійних прикметників, що виражають належність індивідуальній особі (істоті), присвійно-відносні прикметники вказують на більш узагальнену віднесеність (*орлина сім'я, журавлиний ключ*).

Присвійно-відносні прикметники *творються від назв людей, зрідка- від назв тварин* за допомогою суфіксів -ськ (ий), -цьк (ий).

Присвійно-відносні прикметники *можуть відповідати як на питання чий? чия? чие?, так і на питання який? яке? які? (ластів'яче гніздо (яке? і чие?), дівочі уста (чий?))*.

Усі присвійно-відносні прикметники виступають тільки в повній формі.

Присвійно-відносні прикметники можуть поступово набувати значення якісних прикметників. Такі прикметники виділяються в окрему групу присвійно- якісних (*дідівські закони, заяча душа, вовчий апетит*).

З таким же значенням виступають прикметники в стійких фразеологічних сполученнях (*Прометеев вогонь, лебедина пісня, куряча сліпота*).

Присвійно-якісні прикметники, переходячи в розряд якісних, набувають граматичних ознак, властивих якісним прикметникам. Деякі з них набувають здатності сполучатися з кількісно- означальними прислівниками (*просто собачий холод, винятково дружня розмова*).

Від цих прикметників суфіксально-префіксальним способом *творються означальні прислівники (по-батьківськи, по-ведмежому, по-материнському)*.

ВІДНОСНО-ЯКІСНІ ПРИКМЕТНИКИ

Відносні прикметники можуть переходити в розряд якісних. Багатозначні слова своїм прямим значенням можуть лишатися в розряді відносних, а на основі переносних значень поступово створюються якісні прикметники, які на сучасному етапі ще сприймаються як похідні.

Так, наприклад, назви ознак предметів за різними відношеннями (*малиновий напій, буряковий корінь*) можуть вживатися і як назви кольорів, що сприймаються безпосередньо (*малиновий стяг, буряковий рум'янець*).

Багато назв кольорів віддавна сприймалися як відносні прикметники (*срібна ложка і срібна голова (сива)*).

Деякі відносно-якісні прикметники мають ознаки якісних прикметників. Наприклад, прикметники картинний, діловий, творчий можуть утворити вищий і найвищий ступені порівняння або синтаксично означатися кількісними словами занадто картинний, більш діловий, найбільш творчий.

Такі прикметники можуть ставати твірними основами іменників з абстрактними значеннями (*картинність, творчість*) або прислівників (*картинно, мирно, творчо*).

ПОВНІ ТА КОРОТКІ, ТВЕРДІ ТА М'ЯКІ ПРИКМЕТНИКИ

В сучасній українській мові вживаються переважно повні прикметники.

Лише незначна кількість прикметників чоловічого роду поряд із загальноживаною повною формою має коротку (незмінну) форму (*зелен, повен, красен, винен, рад*).

За кінцевим приголосним основи – твердим чи м'яким – приголосні поділяються на *прикметники твердої і м'якої груп*:

- тверда група – *вразливий, сестрин, певен, чистий*;
- м'яка група – *майбутній, хатній, завтрашній, ранній*.

До твердої групи належать:

- прикметники, основа яких закінчується на твердий приголосний (*вразливий, добрий, прекрасний*);
- всі присвійні прикметники (*Наталчин, батьків, тещин*);
- короткі форми прикметників (*годен, рад, жив*).

До м'якої групи належать:

- якісні і відносні прикметники з основою на м'який н, перед яким стоїть ще один приголосний: *майбутній, новітній, останній*;

- прикметники, які у називному відмінку однини мають закінчення -ій (-я, -є): *безкрайї, колишня, художнє*;
- прикметники на -шній, -жній, що утворені від прислівників: *внутрішній, справжній, синій, матерній (частіше материн) та інші*.

Повні прикметники поділяються також на дві форми: стягнену і нестягнену.

1. Стягнені форми є загальноживаними (*синя, синє, сині*).
2. Нестягнені форми прикметників (лише жіночого і середнього роду) можливі у називному і знахідному відмінках однини і множини (*синяя, синєє, синії*). Найчастіше вони зустрічаються в народній поезії та етнографії.

МОРФОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ПРИКМЕТНИКА

1. Рід:

чоловічий — *лебединий, добрий*;

жіночий — *кімнатна, кмітлива*;

середній — *дівоче, веселе*.

2. Число:

однина — *гарний, гарна, гарне*;

множина — *гарні*.

3. Відмінок:

називний — *золотий*;

родовий — *золотого*;

давальний — *золотому*;

знахідний — *золотий (золотого)*;

орудний — *золотим*;

місцевий — *(на) золотому*;

РІД ТА ЧИСЛО ПРИКМЕТНИКА

Зміна прикметника за родами та числами залежить від форм іменника, з яким він узгоджується (*веселий хлопчина — весела дівчина — веселе свято — веселі діти*).